

Lýsiás: De caede Eratosthenis (O vraždě Eratosthena), IN: Antické novely,
SNKLÚ Pha 1965, přel. Ferd. Stiebitz

Když jsem já uznal, Athéňané, za dobré oženit se a přivedl jsem si ženu do domu, choval jsem se po ostatní čas tak, že jsem ji ani nesužoval, ani jsem ji příliš neponechával na vůli činit, co by chtěla, a také jsem ji opatroval, jak bylo lze, a dával na ni pozor, jak se slušelo. Ale když se mi narodilo dítě, důvěřoval jsem již a svěřil jsem jí všechn svůj majetek, domnívaje se, že je taková družnost nejsilnější. Zpočátku byla nejlepší ze všech žen: byla obratnou a šetrnou hospodyní a pořádně všechno spravovala. Mám jednopatrový domek, stejně zbudovaný nahoře i dole, pokud se týče ženské a mužské světnice. Když se nám narodilo dítě, matka je kojila; a aby se nemusela vydávat v nebezpečnosti, sestupujíc po schodech, kdykoli je bylo třeba koupat, já jsem zůstával nahoře, ženské pak dole. A tak se stalo zvykem, že má žena často odcházela spát dolů k děcku, aby mu podávala prs a ono nekřičelo. A to se dalo drahý čas, a já jsem nikdy nepojal podezření, nýbrž byl jsem tak pošetilý, že jsem se domníval, že je má manželka ze všech žen v městě nejpočetnější. ... Když jsem jednou přišel neočekávaně domů z venkova, děcko křičelo a bylo mrzuté. Vybídl jsem ji, aby dala dítěti prs, aby přestalo plakat. Neměl jsem žádné podezření a spal jsem s chutí, protože jsem přišel z venkova.

Když bylo k ráno, ona přišla a otevřela dveře. Já jsem se jí ptal, co to, že v noci oboje dolejší dveře vrzly, a ona říkala, že zhaslo světlo u děcka, že si tedy šly zapálit k sousedům. Já jsem mlčel a myslel jsem, že je to tak. Zdálo se mi, že měla nalíčený obličej, ačkoli bratr zemřel ani ne před měsícem; ale přece jsem ani tak nic o té věci neřekl a odešel jsem ven beze slova.

Potom však přišla ke mně jedna ženská, stařena, a řekla: „Eufiléte, ten člověk, který se prohřešuje na tobě a na tvé ženě, je náš nepřítel. Jestliže vezmeš služku, která chodí na trh a posluhuje vám, a podrobíš ji výslechu, všechno se dovíš. Je to Eratosthenés z Oie, jenž takovou věc vyvádí, a zkazil už nejen tvou ženu, ale i mnoho jiných; je to jeho zaměstnání.“ ... Služka mi všechno pověděla.... Potom uplynuly čtyři či pět dní, a jedné noci jsem přistihl svou ženu s Eratosthenem a zabil jsem ho. A učinil jsem to podle práva, jak vám dokáží přesvědčivými svědectvími.

Nejprve vám chci vyprávět, co se stalo posledního dne před tím. Sóstratos byl můj dobrý známý a přítel. Potkal jsem ho, šli jsme ke mně do domu a večereli jsme. A když si pochutnal, odešel pryč a já spal.

A tu vstoupí do domu Eratosthenés, a služka mě hned vzbudí a poví, že je uvnitř. Vzal jsem si na pomoc několik sousedů, z nejbližšího hostince jsme si vypůjčili pochodně a vcházeli jsme do domu: dveře byly otevřeny a od služby připraveny. Vyrázivše pak dveře do ženské světnice, viděli jsme ho my, kteří jsme vešli první, ještě ležet u ženy, ti pak, kteří vešli později, viděli ho stát na lůžku nahého. A já ho udeřím a srazím a otočiv mu ruce dozadu a svázav je, tázal jsem se ho, co chodí do mého domu a páše bezpráví?

A on vyznával, že je vinen, a prosil, abych ho nezabíjel, nýbrž vzal si od něho peníze.

Ale já jsem řekl: „Nikoli já, ale zákon obce tě zabije, který ty přestupuješ a kterého sis takto vážil méně než rozkoší, a raději ses takovéhoho zločinu dopouštěl na mé ženě a na mých dětech, než abys poslouchal zákony a byl řádným člověkem!“

Takto se mu tedy dostalo toho, co nařizuje zákon o lidech, kteří se takových věcí dopouštějí.

Pseudo-Démostenés: In Neaeram (Proti Neaiře), IN: Tribuni výmluvnosti, Odeon, Pha 1974, přel. Martin Steiner

Já tu stojím před vámi, abych dokázal, že on sám [Stefanos] protizákonně žije ve svazku s cizinkou (Ξένη γυναῖκι συνοικοῦντα xené gynaikei synoikúnta) a přivádí cizí děti mezi své příbuzné a spoluobčany, že zasnuhuje dcery hetér, jako by byly jeho vlastní, že se rouhá bohům a že upírá lidu jeho právo rozhodovat o udělení občanství. ...

Zákon: Jestliže cizinec žije (συνουκεῖ synoikei) jakýmkoli způsobem ve svazku s athénskou občankou, nechť jej obžaluje u thesmothetů kdokoli z Athéňanů, kteří jsou k tomu oprávněni. Pakliže bude shledán vinným, nechť je prodán on i jeho majetek a třetina ať případně tomu, kdo jej usvědčil. A stejně ať se stane, jestliže cizinka žije s athénským občanem; a kdo žil s cizinkou, která byla usvědčena, nechť je pokutován tisícem drachem. ...

Nikareté si získala sedm těch prostitutek v době, kdy byly ještě malými dětmi, svými výchovnými schopnostmi je tomuto řemeslu vyučila a zařídila si z nich živnost. Nazývala je svými dcerami, jako by byly svobodné, aby vymohla co největší zisky od těch, kteří je chtěli mít za milenky. Když potom využila mladého věku každé z nich i je samotné, všech sedm prodala. Nyní se však chce s vámi znovu vrátit k tomu, že Neaira patřila Nikaretě a vydělávala svým tělem, pronajímána těm, kteří chtěli být jejími milenci (πλησιάζειν plésiazein). ...

Když přišly, nevedl je Lysiás do svého domu, neboť se ostýchal před svou ženou, Brachyllovou dcerou a svou neteří, a před svou matkou, stařenou, která s ním žila v jednom domě, ale zavedl je, Metaneiru a Nikaretu, k Filostratovi z Kolónu, který byl ještě svobodný a byl jeho přítelem. Následovala je i Neaira, která již vydělávala svým tělem, ačkoli byla příliš mladá, neboť nedosáhla dostatečného věku. ...

Jindy zase přichází sem Símos z Thessalie s Neairou na slavnost velkých panathénaií. Neaira stolovala a pila ve společnosti mnohých lidí jako hetéra. ...

Jindy zase, když si zjevně vydělávala v Korintu, měla jiné milence, mezi nimi také básníka Xenokleida a herce Hipparcha, kteří ji měli za peníze (μεισιθωμένοι memisthómēnoi, dosl. „v pronájmu“). ...

Jindy potom měla dva milence – Timanorida z Korinthu a Eukrata z Leukadie. Ti, protože Nikareté byla náročná ve svých požadavcích, chtějíc od nich získat úhradu veškerých denních nákladů na domácnost, zaplatili jí 30 min jako cenu za Neairinu osobu a koupili ji od ní, takže byla provždy podle zákona obce jejich otrokyní. Měli ji tedy a užívali jí, jak dlouho se jim líbilo. Když se však chtěli ženit, řekli jí, že by neradi viděli, protože byla jejich hetérou, aby provozovala v Korintu své řemeslo nebo se dostala do rukou majitele nevěstince, ale že by jim bylo milejší získat zpět i méně peněz, než za ni zaplatili. ... *Neaira od svých bývalých milenců shromáždila peníze, aby se vykoupila, velkou část zaplatil Frynión.*

Když se s ní potom vrátil sem, zacházel s ní bezohledně a svévolně. Vodil ji s sebou na všechny hostiny, kde mohl pít, hodoval vždy s ní, měl s ní veřejně styk, kdekoli a kdykoli chtěl, a tak jeho moc nad ní přecházela před přihlížejícími v naprostou zvlí. Chodil s ní do mnoha domů na rozpustilé hostiny. ... Když se vracel z Delf, uspořádal na oslavu svého vítězství hostinu na Kóliadě. A tam byla Neaira, když byla opilá, milenkou mnohých jiných, zatímco Frynión spal, dokonce i Chabriových služebníků, kteří nosili na stůl. ...

Protože ji tedy Frynión svévolně urážel a nebyla milována tak, jak očekávala, ani jí nesplňoval její přání, sbalila jeho domácí věci, šaty a šperky, které pro ni opatřil, dvě služky a uprchla do Megar. V Megarech pobyla dva roky. Provozování jejího řemesla jí neposkytovalo dostatek prostředků k vedení domácnosti. Byla totiž náročná, Megarští byli nesvobodní a podráždění, cizinců tam mnoho nepobývalo, protože byla válka. Do Korinthu se vrátit nemohla, protože byla propuštěna pod tou podmínkou, že tam své řemeslo provozovat nebude. Tehdy byl v Megarech hostem zde Stefanos a docházel k ní jako k hetéře a ona byla jeho milenkou.... Neaira sice bažila po tom, aby mohla žít zde [v Athénách], ale obávala se Frynióna, vůči němuž se provinila, a proto se svěřila do Stefanovy ochrany. Ten ji v Megarech povzbudil svými řečmi a vychloubavě tvrdil, že Frynión zapláče, jestliže se jí dotkne, on sám že se s ní ožení, děti, které tehdy měla, že uvede mezi své příbuzné, jako by byly jeho

vlastní, a učiní je athénskými občany a že jí nikdo na světě neublíží. Pak ji přivedl z Megar sem a s ní tři děti, Proxena, Aristóna a dceru, kterou nyní nazývají Fanó. Usadil ji i s dětmi v domku, který měl u Herma. Stefanovo hotové jmění bylo právě toto a nic jiného. Přivedl si Neairu ze dvou důvodů: aby měl bez výloh krásnou hetéru a aby ona vydělávala na provoz domácnosti. ...

Když žila ve Stefanově domě, neprovozovala totéž řemeslo nadále o nic méně než dříve, vymáhala však od těch, kdo chtěli být jejími milenci, větší odměnu, jako by byla vážnou ženou žijící s mužem. V podvodech ji podporoval i Stefanos; zjistil-li, že má jako milence nezkušeného bohatého cizince, zavřel ho v místnosti jako cizoložníka a vymáhal od něho větší sumu. Což bylo zcela běžné. Stefanovi a Neaiře se totiž nedostávalo hmotných prostředků na to, aby uhradili denní provoz domácnosti.

spor s Fryniómem, zakončen smírem s tím, že Neaira se bude u obou střídat.

provdání Neaiřiny dcery Fanó. Když se její manžel dověděl, že není Stefanovou dcerou (tj. athénskou občankou), vyhnal ji a věno nevrátil

Stefanos vznesl proti němu žalobu o výživné podle zákona, který stanoví, že při propuštění manželky musí muž vrátit věno; nevrátí-li je, bude platit úrok devět obolů a její ochránce může za ni vést při o výživné. Na to obžaloval Frastór Stefana, že mu jakožto athénskému občanovi zasnoubil dceru cizinky, jako by byla jeho vlastní.

ZÁKON: Jestliže někdo provdá cizinku za athénskému občana jako svou příbuznou, nechť je zbaven cti, majetek nechť propadne státu a třetina ať připadne tomu, kdo jej usvědčí.

smír s Frastórem, oba své žaloby odvolali.

Frastór onemocněl a cítil se velice špatně. Protože žil se svými příbuznými ve starém sporu a kromě toho byl bezdětný, byl dojat péčí, kterou mu Neaira se svou dcerou v nemoci věnovaly. Chodily k němu totiž, když byl nemocen a neměl nikoho, kdo by ho ošetřoval. Jistě víte, jakou cenu má žena, jestliže pomáhá strádajícímu nemocnému. Dojat tedy jejich péčí, dal se přemluvit, aby zval zpět a přijal za svého syna dítě Fanó. Jednal lidsky a přirozeně, jelikož jeho stav byl vážný a neměl velkou naději, že se uzdraví. Přijal dítě za své a vzal je k sobě, aby příbuzní nezískali jeho majetek. Jakmile se ale Frastór ze své nemoci zotavil, vzchopil se a nabyl znovu sil, oženil se podle zákona s athénskou ženou. V době nemoci se lae pokusil uvést své dítě mezi příbuzenstvo a do rodu Brytidů, k němuž náležel. Jeho příbuzní ale při hlasování odmítli dítě přijmout a nezapsali je mezi sebe. ...

Epainetos byl dávným milencem Neaiřiným, mnoho na ni vynaložil. Tomuto muži uchystal Stefanos léčku: pozval ho na venkov a tam jej přistihl s Neaiřinou dcerou, označil ho za cizoložníka, zastrašil ho a vymáhal na něm třicet min. Když se pak Epainetos dostal na svobodu, podal na Stefana žalobu, že ho neprávem zadržel. Učinil tak podle zákona, který neřizuje, aby ten, kdo snad někoho neprávem zadrží jako cizoložníka, byl obžalován za neoprávněné zadržetí. Podle tohoto zákona jen tedy Epainetos obžaloval a přiznal sice, že s onou ženou měl styk, avšak jistě že není cizoložníkem, protože ona jednak není dcerou Stefanovou, nýbrž Neaiřinou, jednak její matka věděla, že je jeho milenkou. Kromě toho se chránil zákonem, který nedovoluje, aby byl někdo přistižen jako cizoložník u takové ženy, která působí v nevěstinci nebo se veřejně prodává. Tvrdil, že i toto je nevěstinec, totiž Stefanův dům, takové že je řemeslo, které je hlavním zdrojem jejich živobytí.

došlo ke smíru, Epainetos byl ale donucen přispět Fanó na věno.

PODMÍNKY smíru: nebudou žádným způsobem vzpomínat událostí kolem Epainetova zadržetí, Epainetos dá Fanó tisíc drachem na věno, protože byl často jejím milencem; Stefanos naproti tomu umožní Epainetovi styk s Fanó, kdykoliv bude u nich hostem a bude si přát, aby byla jeho milenkou. *Stefanos se vloudil do přízně Theogena, který se stal archontem králem a zasnoubil mu Neaiřinu dceru, která z toho titulu prováděla náboženské obřady a sama přijímala přísahu kněžek. Zákon říkal, že žena archonta krále musí být ath. občanka a navíc při sňatku panna. Rada Areopagu na podvod přišla a chtěla Theogena potrestat. Ten odpřisáhl, že si ženu vzal z nevědomosti a byl připraven ji ihned propustit. Proto nebyl více potrestán.*

Zákon: Ženě, u které byl přistižen cizoložník, není dovoleno účastnit se žádných veřejných obětí, ačkoli zákony poskytl i cizince a otrokyni možnost jim přihlížet nebo předstoupit s prosbou. Tedy jedině těm ženám, u nichž byl přistižen cizoložník, nedovoluje zákon přístup k veřejným obřadům. Jestliže se jich však zúčastní, a tak přestoupí zákon, může být od kohokoli potrestána bez možnosti

odplaty libovolným trestem kromě smrti. Zákon tedy udržuje ženy v patřičné bázni, aby jednaly rozumně a v ničem se nedopouštěly poklesků, ale aby si, jak je jejich povinností, hleděly domácnosti. Zákon: Jestliže někdo přistihne cizoložníka, nechť nadále se svou ženou nežije, a bude-li s ní žít, nechť je zbaven občanských práv. ...

Zákon stanoví, že nesmí být athénské občanství uděleno tomu, kdo si je nezasloužil pro statečnost prokázanou athénskému lidu.

odstavce o státním občanství a brojení proti Neaiře, která nesmí občanství získat.

[Pokud Neairu nepotrestáte], bude zřejmé, že se stavíte k věci nevšímavě a lehkomyšlně, že tedy i vy sami souhlasíte s jednáním té ženy. Neboť nakonec už budou mít prostitutky naprostou volnost k tomu, aby mohly žít, s kým budou chtít, a tvrdit o svých dětech, že jsou kohokoli, kdo jim zrovna napadne. Vaše zákony tak ztratí svou moc a způsoby hetér, které budou moci provádět, co budou chtít, nabudou vrchu. Pamatujte i na to, že za takových okolností mohou zůstat neprovdány dcery vašich chudých spoluobčanů. Neboť zatím, dostane-li se některá do nesnázi, přispěje jí zákon na dostatečné věno, ať už je od přírody sebeméně vzhledná. Jestliže však Neaira unikne trestu, potupíte zákon, ten se stane bezmocným, a řemeslo prostitutek pronikne jistě mezi ty dcery občanů, které se pro chudobu nebudou moci provdat. Vážnost svobodných žen pak přejde na hetéry, budou-li moci bez obav rodit děti, jak se jim zachce, a budou-li mít možnost účastnit se veřejných slavností. ..., aby občanské ženy nebyly nakonec považovány za rovnocenné této prostitutce, aby se nezdálo, že ty, které byly vychovány a podle zákona provdány, mají stejnou účast na veřejném životě jako tahle osoba, která se mnohými prostopášnými způsoby často denně prodávala po libosti mnoha mužům.

...

Není mi vůbec jasné, co vám řeknou v obhajobě. Že snad Neaira není Stefanovou ženou, ale že ji má doma jako družku? Její děti, jež Stefanos uváděl mezi své příbuzné, a dcera provdaná za athénskému občana však beze všech pochybností prokazují, že ji má jako ženu. ...

Žít v manželském svazku znamená to, že někdo plodí děti, uvádí syny mezi své příbuzné a spoluobčany a provdává dcery jako své vlastní. Hetéry máme přece ke svému potěšení, družky pro denní osobní službu a manželky pro to, abychom plodili vlastní děti a měli doma spolehlivého strážce.